

DİVRİĞİ'NİN KAPI TOKMAKLARI ve KAPI HALKALARI

Doç. Dr. Mustafa DENKTAŞ

Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Özet

Divriği kapı tokmakları ve kapı halkaları Divriği evlerinin vazgeçilmez unsurları arasındadır. Dışarıdan gelenlerin ev sahibini haberdar etmek için kapı tokmakları kullanılırken, kapı halkaları ise kapının açılıp kapatılmasına yardımcı olmaları işleviyle yapılmışlardır. Bu tür fonksiyonel amaçlarının yanı sıra kapı halkaları ve kapı tokmakları kapıların süsleme kompozisyonlarının tamamlanmasına da katkı sağlamıştır. Divriği evlerinin kapı halkaları ve kapı tokmakları geometrik, bitkisel ve figürlü olmak üzere üç türden de örnekleri barındırmaktadır. Divriği'de tespit edilen kapı halkaları ve tokmaklarının %75'i dövme tekniğiyle, %25'lik bölümü ise döküm tekniği kullanılarak yapılmışlardır. Divriği evlerinin kapılarında görülen kapı halkaları ve kapı tokmakları Anadolu maden sanatının hem yapım hem de süslemede estetik kaygıların gözetildiği en güzel örneklerini yansıtmaktadır.

Anahtar kelimeler: Divriği, kapı, tokmak, halka, dövme tekniği, dökme tekniği, demir, çivi.

Abstract

Divriği door-knockers and door-rings are among the indispensable elements of Divriği houses. While the door-knockers are used by the person outside in order to inform the host, the door-rings have been made with the function of easing the door's opening and closing. Besides these functional aims, the door-knockers and door-rings provide to complete the ornamental composition of the doors. The door-knockers and door-rings of Divriği houses bears three different types, such as geometric, vegetal and figurative ones. While the 75% of the door-knockers and door-rings determined in Divriği has been made with a forging technique, the 25% of which has been made with the casting method. The door-knockers and door-rings on the doors of Divriği houses are the best samples for Anatolian mining art in which some concerns on both making and ornamenting are kept.

Key Words : Divriği, door, door-knocker, door-ring, forging technique, casting technique, iron, nail.

I- GİRİŞ

Türk sanatı ile ilgili genel çalışmalar belirli ölçülerde artmış olmasına rağmen halen pek çok konudaki çalışmalarla sınırlıdır. Özellikle mimarimizi oluşturan bütünün parçalarına yönelik detay çalışmaları yeni yeni yapılmaya başlanmıştır. Kapılar, kapı tokmakları ve halkaları ile ilgili yapılan çalışmalar ise genel değerlendirmelerden uzak olup daha çok belirli şehirdeki örnekleri tanıtmaktan ibarettir.

Bu çalışmada, Anadolu Türk sivil mimarisinin en önemli örneklerinin yer aldığı Divriği şehrindeki kapı tokmakları ile kapı halkalarının tanıtımı yapılmaya çalışılacaktır. Gerçekten sivil mimari örneklerimizin en iyi şekilde korunduğu ve yaşatıldığı birkaç şehrimizden birisi de Divriği şehridir. Fakat bu şehrimizdeki sivil mimari eserlerimizin genel olarak ciddi ve bilimsel olarak ele alan bir çalışmanın henüz yapılmadığını belirtmekte fayda vardır.

Divriği evlerinde sokaktan avluya açılan, atların ve arabaların da geçebileceği yükseklik ve genişlikte tutulmuş ana kapılar yer almaktadır. Genellikle iki kanatlı kapıların her iki yanında ata binmek ve kapı önünde oturmak için kullanılan binek taşları bulunmaktadır. Kapıların büyük bir bölümünün de üzerleri kiremit kaplanmış olup, taşkın bir saçakla beden duvarlarından taşırılmıştır. Necdet Sakaoğlu, kapıların yapılışı ve sınıflandırılmasıyla ilgili olarak geniş bilgi vermiş ve evlerin kapılarının yapılış şekillerinin hane sahibinin toplumdaki statüsünü gösterdiğini belirtmiştir¹.

Kapı tokmakları günümüzdeki anlamıyla kapı zilleri ile aynı fonksiyonu karşılamak için yapılmışlardır. Kapı tokmaklarının ana işlevi, dışardan gelen insanların tokmakları vurarak evde yaşayan insanları haberdar ederek içeri girmek olarak tanımlanabilir. Kapı halkaları ise dışarı çıkarken özellikle kapının çekilerek örtülmesinde yardımcı bir unsur olarak düşünülmüştür. Ayrıca kapı halkaları daha az ses çıkardıkları için günün erken saatlerinde, evde hasta olduğunda veya başka sebeplerle insanları rahatsız etmemek amacıyla tokmakların yerine de kullanılmıştır. Yine dış kapılardaki kapı tokmakları ile kapı halkalarının yanı sıra özellikle iç kapılarda kullanılan kapı halkaları ve dolap kapaklarındaki halkalar dikkat çekicidir.

Divriği ilçesinin en önemli özelliği Türkiye’de bilinen en yüksek demir cevheri rezervine sahip olmasıdır². Demir madeninin Divriği’de bulunmasından dolayı tarihte her dönemde bu şehir önemli bir merkez olmuş hatta Mengücekoğulları Beyliği’ne başkentlik görevini üstlenmiştir. Bu özelliğinden dolayı da Osmanlı döneminde demir madeni çıkan köylerden ve çıkmayan köylerden alınan vergiler arasında büyük farklar oluşmuştur.

Demir madeninin ilçede çıkarılmasından dolayı ilçe merkezi özellikle XII. yüzyıldan sonra demir işleme sanatının geliştiği önemli bir merkez olmuştur. Osmanlı ordusunun kılıç, kalkan, zırh, nal ve mih gibi önemli ihtiyaçlarının bir bölümü şehirdeki demirci esnafı tarafından yapılarak karşılanmıştır³. Kutlu Özen, 1930’lu yıllarda ilçe merkezinde 60, 1950’li yıllarda 30 adet demirci dükkanlarının bulunduğunu belirterek, bu dükkanları da demirciler, mihçiler ve çilingirciler ola-

¹ Necdet Sakaoğlu, **Divriği’de Ev Mimarisi**, İstanbul, 1978, s.40.

² Anonim, **Türk Ansiklopedisi**, C.XIII, Ankara, 1966, s.366.

³ Kutlu Özen, ”Divriği Demirci Esnafının Geleneksel Kapı Süsleme Sanatı”, **Türk Folklor Araştırmaları**, S.1, Ankara, 1985, s.51-69.

rak gruplandırmıştır. Araştırmacı yine aynı makalesinde demirci dükkanlarının yerleri, hayatta olan ve olmayan demirci ustalarının isimlerini de vermiştir⁴.

2- KAPI TOKMAKLARI:

1. Geometrik Biçimli Kapı Tokmakları:

Divriği evlerinin büyük bir bölümünde geometrik biçimli kapı tokmakları sevilerek kullanılmıştır. Geometrik biçimli kapı tokmaklarını da kendi içerisinde;

1.1. Kapı Gövdesiyle “L” Şeklinde Buluşan Düşey Kapı Tokmakları:

Bu gruptaki kapı tokmaklarını da kendi içerisinde; kapı gövdesiyle “L” şeklinde buluşan düşey kapı tokmakları, kapı gövdesiyle “C” şeklinde buluşan düşey kapı tokmakları ve kapı gövdesiyle ters “S” şeklinde buluşan düşey kapı tokmakları olarak üç ana grupta ele almak mümkündür. Bu gruba giren kapı tokmaklarının tamamına yakını dövme tekniğinde yapılmışlardır. Bu tip kapı tokmakları düşey demir bir çubuktan oluşmakta olup alt uçları dik açılı “L”, “C” ve “S” kıvrımlarını andırır şekilde yapılmış olmaları ortak özellikleridir. Kapı tokmağının kısa ucunun alt bölümüne kapıya vurulduğunda ses çıkartmak için bir kabara çakılmıştır. Tokmak gövdesinin üst kısmına bir yada iki delik açılarak buradan geçirilen çivi kapıya çakılarak tokmak monte edilmiştir. Bu tür kapı tokmakları, Divriği’de en çok kullanılan kapı tokmağı tipini oluşturmaktadır. K.Özen bu tokmakların yapılışını bütün detaylarıyla anlatmaktadır⁵.

1.1.1. Kapı Gövdesiyle “L” Şeklinde Buluşan Düşey Kapı Tokmakları:

Bu gruptaki tokmakların genel özelliği, diğer örnekler nazaran oldukça sade olarak yapılmış olmalarıdır. Bu tip tokmaklar kapı gövdesiyle düz “L” şeklinde buluşmakta olup kapı gövdesiyle “L” şeklinde buluşan düşey kapı tokmakları (Fot.1) ve kapı gövdesiyle “L” şeklinde buluşan düşeyin iki kolla kapıya bağlandı-

---

⁴ Kutlu Özen yazmış olduğu makalesinde kapılar, kaparalar, tokmaklar, şakşaklar ile demirci ustalarını anlatılmıştır. Ancak konumuzu oluşturan kapı tokmakları ile kapı halkalarının yapılışı, fonksiyonları detaylı olarak anlatılmasına rağmen yapmış olduğu gruplandırma ile verilen örneklerin hangi eve ait olduğu belirtilmemiştir. Tarafımızdan yapılan bu çalışmada şehir merkezinde yer alan bütün evler tek tek dolaşarak kapı tokmakları ile halkalarının tamamı tespit edilmiştir. Tespiti yapılan bütün kapı tokmakları ve halkaları kendi içerisinde gruplandırıldıktan sonra ayrıntılı tanımları yapılarak Anadolu’nun değişik şehirlerindeki benzer örneklerle karşılaştırılması yapılmaya çalışılmıştır.

⁵ Kutlu Özen, **a.g.m.**, s.59.

ğı kapı tokmakları (Fot.2) olarak iki ana grupta incelenmektedir. Bu tip kapı tokmaklarının büyük ölçüde benzerleriyle Niğde’de karşılaşılmaktadır⁶.

1.1.2. Kapı Gövdesiyle “C” Şeklinde Buluşan Düşey Kıvrımlı Kapı Tokmakları:

Kapı gövdesiyle “L” şeklinde buluşan düşey kapı tokmaklarının alt grubunu oluşturan kapı gövdesiyle “C” şeklinde buluşan düşey kıvrımlı kapı tokmakları kendi içerisinde de gövdelerindeki kıvrım sayısına göre dört ana grupta incelenebilmektedir. Bunlar; kapı gövdesiyle “C” şeklinde buluşan düşey bir kıvrımlı kapı tokmakları (Fot.3), kapı gövdesiyle “C” şeklinde buluşan düşey iki kıvrımlı kapı tokmakları (Fot.4), kapı gövdesiyle “C” şeklinde buluşan düşey üç kıvrımlı üç kapı tokmakları (Fot.5) ve kapı gövdesiyle “C” şeklinde buluşan düşey dört kıvrımlı (Fot.6) kapı tokmaklarıdır. Bu tipin bazı örneklerinde, ana gövde ile alt bölümüne bağımsız olarak yapılan süsleme parçaları vidalanmıştır. Kapı tokmağının alt ve üst bölümüne eklenen bu parçalarda ters ve düz “C” biçiminde kıvrımlar yapan burmalı metal öğeler ana gövdeye bağlanmıştır (Fot.7). Bu gruptaki kapı tokmakları, Divriği’de en fazla tercih edilen kapı tokmağı örneklerini oluşturmaktadır.

1.1.3. Kapı Gövdesiyle Ters “S” Şeklinde Buluşan Düşey Kıvrımlı Kapı Tokmakları:

Kapı gövdesiyle “L” şeklinde buluşan düşey kapı tokmaklarının alt grubunu oluşturan kapı gövdesiyle ters “S” şeklinde buluşan düşey kıvrımlı kapı tokmakları kendi içerisinde de hem gövdelerindeki kıvrım sayısı hem de en alt bölümündeki kıvrım sayısına göre gruplandırılmışlardır. Bunlar; kapı gövdesiyle ters “S” şeklinde buluşan düşey bir kıvrımlı ve alt kısımları iki kıvrımlı kapı tokmakları (Fot.8), kapı gövdesiyle ters “S” şeklinde buluşan düşey bir kıvrımlı ve alt kısımları üç kıvrımlı kapı tokmakları (Fot.9), kapı gövdesiyle ters “S” şeklinde buluşan düşey iki kıvrımlı ve alt kısımları tek kademeli kapı tokmakları (Fot.10), kapı gövdesiyle ters “S” şeklinde buluşan düşey iki kıvrımlı ve alt kısımları iki kademeli kapı tokmakları (Fot.11) ve kapı gövdesiyle ters “S” şeklinde buluşan düşey iki kıvrımlı ve alt kısımları üç kademeli (Fot.12) kapı tokmaklarıdır.

Bu tipteki kapı tokmaklarının alt bölümündeki kıvrımlar ana gövdeden bağımsız olarak yapılmış olup daha sonra kıvrımları oluşturan parçalar üst üste konularak perçinlenmişlerdir. Alt kısmı kıvrımlı olan kapı tokmakları, gövdeleri kıvrımlı olan kapı tokmaklarından daha zengin bir görünüme sahiptirler. Bu tokmaklar, Divriği’de en yaygın olarak kullanılan ve zengin görünüme sahip olan kapı tokmaklarıdır.

---

⁶ Halit Çal, “Niğde’de Kapı Tokmakları”, **AD Art Decor**, S.77, İstanbul, 1999, s.122-125.

1.2. Oval Biçimli Kapı Tokmakları:

Bu tipte Divriği’de iki adet örnek bulunmaktadır. Bu örneklerden birisi hafif açılmış insan dudağını anımsatacak biçimde olup kapı tokmağı gövdesinin üst kısımdaki merkezinden kapıya çiviyle bağlanmıştır. Kapı çivisinin bağlandığı yüzey ışımsal şeritlerle hareketlendirilmiş yekpare yatay bir oval madalyonu anımsatmaktadır. (Fot.13). Divriği’de tek örneği ile karşılaştığımız ve yaygın olarak kullanılan bu örneğin benzerleri ile Afyon ve Ayaş’da karşılaşılmaktadır⁷. Divriği’de tespit edilen bu tipin diğer örneğinde ise kapı tokmağı yatay bir elips şeklini çağrıştırmakta olup gövdesi sade olarak bırakılmıştır. Kapı tokmağının çiviyle tuturulduğu yüzey tek bir merkezden çevreye ışımsal olarak dağılan ve her bir bağımsız şeridin üst kısımlarından çivi yardımıyla kapıya bağlandığı yarım güneş formu oluşturulmaya çalışılmıştır (Fot.14)

1.3. Kapı Gövdesiyle “U” Biçiminde Buluşan Kapı Tokmakları:

Bu tip tokmakların yapılış formları tam olarak “U” harfini hatırlattıkları için bu adla gruplandırılmışlardır. “U”nun her iki kolunun bağlandığı aynalık gövdeden daha süslü ve gösterişlidir (Fot.15). Aynalığın üst bölümüne, çanak ve taç yaprakları dilimlenmiş ve yüzeyi yivlenmiş üç dilimli bir palmet motifi, alt bölümüne ise, yaprak düzenlemesi üsttekine benzer şekilde yedi dilimli palmet motifi işlenmiştir. Döküm tekniğiyle yapılmış olan bu tokmak muhtemelen Batı’dan ithal edilmiş olmalıdır. Benzer kapı tokmağı ile Trabzon’da karşılaşılmaktadır⁸.

1.4. Ucu Kıvrımlı “C” Biçimli Kapı Tokmakları:

Bu grupta Divriği’de beş adet örnek yer almaktadır. Bu tip tokmaklarının ağız kısmı yukarıya doğru “C” biçiminde olup ana gövdenin yan kısımları halka şeklinde kıvrım yapmaktadır (Fot.16). Kapı tokmağının aynalık kısmına bağlanan halkanın üst taraftaki uçları oyularak volüt biçimi verilmeye çalışılmıştır. Halkanın alt kısmının merkezine yan yana üç adet elips biçimindeki şekiller ana gövdeden taşınarak işlenmiştir. Bu tip kapı tokmakları ile Anadolu’nun birçok şehrinde karşılaşılmaktadır⁹.

---

⁷ Halit Çal, “Afyon Şehrinin Kapı Tokmakları”, **Vakıf ve Kültür**, C.II, S.6, Ankara, 1999, s. 53; Halit Çal, “Geleneksel Ayaş Evlerinin Kapıları ve Kapı Tokmakları”, **Ayaş ve Çevresi Kültür-Sanat Sempozyumu Bildirileri 2-3 Mayıs 1997 Ayaş**, Ankara, 1997, s.97.

⁸ Koray Olşen, “Trabzon’da Kapı Tokmakları”, **Trabzon**, S.2, Trabzon, 1988, s.103.

⁹ Mehmet Kartal, “Eski Kayseri’de Kapı Tokmakları”, **İlgi**, S.53, İstanbul, 1993, s.25-27; Ersal Yavi, **Tokat**, İstanbul, 1986, s.102.

2. Bitkisel Biçimli Kapı Tokmakları:

2.1. Lale Biçimli Kapı Tokmakları:

Görünüş olarak lale formunda yapılmış Divriği’de üç adet kapı tokmağı bulunmaktadır. Bu tokmakların her ikisi de döküm tekniğinde yapılmış olup muhtemelen aynı ustanın elinden çıkmış olmalıdır (Fot.17). Tokmağın üst kısmı lale formunda düzenlenmiş, gövde iç yüzeyi dikey üç şeritle hareketlendirilmiş ve iki yan yaprak üstte dilimli yaprakla taçlandırılmıştır. Her üç tokmağın alt kısmı hem lale hem de palmet biçimlerini andırır şekilde üç dilimli olarak yapılmışlardır. Alt-taki bitkisel motiften başlayan üç sıra halindeki şeritler gövdenin üst kısmına kadar devam etmektedir. Bazı araştırmacılar tokmağın gövdesinin bu şekilde düzenlenmiş olmasını arp türü bir müzik aletine benzetmişlerdir. Bu tip tokmaklar Hatay’da da bulunmaktadır.¹⁰ Tokmağın kapıya bağlandığı üst kısmın altına ışınal şeritlerle bezenmiş oval madalyon yerleştirilmiştir.

2.2. Armut Biçimli Kapı Tokmakları

Divriği’de görülen örneklerden birisi de Armut Biçimli kapı tokmaklarıdır. Bu tipteki kapı tokmaklarına Anadolu’nun bazı şehirlerinde vazo biçimli kapı tokmakları olarak da gruplandırılmaktadır¹¹. Bu tipte tespit edilen örneklerin tamamı dövme tekniği ile yapılmıştır. Bu grup kendi içerisinde sade (Fot.18) ve aynalı (Fot.19) örnekler olarak gruplandırılmaktadır. Yine bu tipte yapılan kapı tokmakları aynalı örnekleri dış kapıların genel görünüşüne çok zengin bir hava katmışlardır.

Bu tokmaklar üst tepe noktasından çiviyle kapıya çakılmıştır. Gövdenin geniş olan alt bölümünün tam ortası daha güçlü ses çıkartması amacıyla küçük bir top şeklinde düzenlenmiştir.

3. Figürlü Kapı Tokmakları:

3.1. İnsan Eli Biçimli Kapı Tokmakları:

İnsan eli biçimindeki kapı tokmaklarına ait iki örnekle Divriği’de de karşılaşmaktadır. Her iki örnekte de kolun bilekten aşağısı tasarlanmış ve avucun içine bir küçük top yerleştirilmiştir (Fot.20). Yüzük parmağının üzerine kaşlı bir yüzük tasarlanmıştır. Baş parmak diğer parmalardan ayrı tutulmuştur. Her iki örnekte döküm tekniğinde yapılmıştır. Beypazarı, Amasya, Niğde, Diyarbakır, Kayseri, Afyon ve diğer pek çok Anadolu şehirlerinde en çok kullanılan kapı tokmak biçimlerinin başında el şeklindeki kapı tokmakları gelmektedir¹².

¹⁰ Halit Çal, “Hatay Kapı Halkaları ve Tokmakları”, **Ortadoğu’da Osmanlı Dönemi Kültür İzleri Uluslar Arası Bilgi Şöleni, 25-27 Ekim 2000 Hatay**, C.I, Ankara, 2001, s.177.

¹¹ Halit Çal, “**Hatay Kapı Halkaları...**”, s.176.

¹² Halit Çal, “Osmanlı Kapı Halkaları ve Kapı Tokmakları”, **Osmanlı**, C.XI, Ankara, 1999, s.278-279; Ersal Yavi, **a.g.e.**, s.102.

3.2. Ejder Figürlü Kapı Tokmakları:

Armut yada vazo biçimli olarak gruplandırılan kapı tokmaklarından altı adet örnekte kapı tokmağı halkası üzerine stilize olarak ejder figürü işlenmiştir. Bu gruptaki tokmakların geniş olan alt bölümlerinin yanlarına simetrik olarak kazıma tekniğiyle işlenen birer adet ejder figürleri, ortadaki küreyi yutar şekilde tasvir edilmiştir. Bu gruptaki örneklerde tokmağın alt kısmı daha geniş, üst kısmı giderek daralan şekilde tasarlanmıştır. Tokmağın alt bölümünün orta kısmı daha fazla ses çıkartmak amacıyla daha geniş yapılmıştır. Tokmağın üst bölümüne çivi çakılarak kapıyla irtibatı sağlanmıştır. Çivinin çakıldığı bölümün alt kısmı geometrik (Fot.21) yada bitkisel motiflerin ağırlıklı olarak kullanıldığı demir panolar yerleştirilmiştir (Fot.22).

B- KAPI HALKALARI (Şakşaklar):

Divriği evlerinin büyük bölümünde avluya giriş kapısı iki kanatlı olarak yapılmış ve her iki kanat üzerine de kapı halkaları konulmuştur. Kapı halkaları yerine Sakaoğlu, *çekecek* ve Özen, *şakşaklar* terimlerini kullanmışlardır. Sakaoğlu'nun kullandığı *çekecek* terimi kapı halkalarının kapıyı çekerek kapatılmasından dolayı halkın bu adı verdiği ve severek kullandığı anlaşılmaktadır. Bazı kapı halkaları örneklerinde, aynanın iç kısmına çeşitli renklerdeki kadife yahut çuha benzeri kumaşlar yerleştirilerek daha zengin bir görünüş elde edilmiştir.

Kapı halkaları; halka, ayna ve halkayı kapıya sabitleyen iki kollu çividen oluşmaktadır. Özen, kapı halkalarının yapılışıyla ilgili detaylı bilgiler vermektedir¹³. Divriği'deki kapı halkaları geometrik biçimli kapı halkaları, bitkisel biçimli kapı halkaları, figürlü kapı halkaları olarak üç ana grupta ele alınmış ve bu ana grupların alt başlıkları da oluşturulmuştur.

1- Geometrik Biçimli Kapı Halkaları:

1.1. Daire Biçimli Kapı Halkaları:

Divriği evlerinde kapı halkaları içerisinde yaygın olarak kullanılan tiptir. Bu tipte kapı halkalarının ölçüleri diğer örneklerden daha küçük tutulmuş olup, çapları ortalama olarak 7-10 cm. arasında değişmektedir. Bu halkaların büyük çoğunluğunda ayna kısımları bulunurken bazı örneklerde aynanın kullanılmadığı görülmektedir. Bu örneklerden bazıları oldukça sade olmasına karşılık (Fot.23), bazı örnekleri ise geometrik ve bitkisel şekiller oluşturacak şekilde süslenmişlerdir (Fot.24-25). Divriği evlerinde kullanılan daire biçimli kapı halkalarının büyük bölümü dövme tekniğinde yapılmış olmalarından dolayı formları kısmen bozuktur (Fot.26).

¹³ Kutlu Özen, **a.g.m.**, s.58.

1.2. Elips Biçimli Kapı Halkaları:

Bu tipin dört örneği ile Divriği’de karşılaşılmaktadır. Bu örneklerde kapı halkası, döküm tekniğinde elips biçiminde yapılmıştır. Diğer örneklerden farklı olarak Ayanoğlu Konağı üst kat iç kapısında görülen örnekte olduğu gibi, kapı halkasının kapıya bağlandığı metal ögenin yüzeyinin de süslendiği örnekler mevcuttur. Bu kapı halkasının kapıya bağlandığı aynalığın yüzeyi, daire formunda biri kalın diğeri ince çift sıra şeritle bezenmiştir. Her iki şerit de kabartma diyagonal çizgilerle süslenmiştir. (Fot.27).

1.3. Geniş “U” Biçimli Kapı Halkaları:

Divriği evlerinde dikdörtgen formda ve “U” biçiminde sekiz adet kapı halkası tespit edilmiştir. Bu halkalardan iki tanesi dökme tekniğinde iki tanesi de dövme tekniğinde yapılmıştır. Bu gruptaki kapı halkalarının genel formları ile aynaları birbirlerinden oldukça farklı formlarda yapılmışlardır (Fot.28-29-30-31).

2. Bitkisel Biçimli Kapı Halkaları:

2.1. Armut Biçimli Kapı Halkaları:

Armut biçimli yedi kapı halkası ile Divriği’de karşılaşılmaktadır. Bu halkalardan altısı dövme, birisi ise döküm tekniğinde yapılmıştır. Armut biçimindeki kapı halkalarının bazı örneklerinde aynalık kısımları sade olarak bırakıldığı gibi (Fot.32) bazı örneklerinde ise çok zengin bitkisel bezemelerle de süslenmiştir (Fot.33). Kapı halkalarının üst bölümüne de yatay olarak aynalığın daha küçük ölçülerdeki bir benzeri yerleştirilmiştir. Böylece kapılara çok zengin bir görünüş kazanmıştır. Yukarıda belirtilen her iki örnekten farklı olan diğer kapı halkası örneğinde ise aynalık kısmına yer verilmeyerek alt bölümde birbirine yaklaşan kolların uçları geriye doğru ters ve düz “C “ biçiminde kıvrımlı olarak düzenlenmiştir (Fot.34).

3.Figürlü Kapı Halkaları:

3.1.Ejder Figürlü Kapı Halkaları:

Anadolu Türk Sanatı’nda ejder biçimli halkalarının büyük bölümü cami ve türbe kapılarında kullanılmıştır. Divriği’de dört adet kapı halkasında ejder figürü ile karşılaşılmaktadır. Bu halkalar birbirinin adete kopyası olarak yapılmıştır. Her dört halkada dikdörtgene yakın formda “U” biçiminde yapılmış olup halkaların geniş olan alt bölümünün yanlarına simetrik olarak birer adet ejder ortadaki küreyi yutar şekilde tasvir edilmiştir. Döküm tekniğinde yapılan ejderin gövdesi yatay şekilde kazanmış çizgilerle bezenmiştir. XX. yüzyılın başlarına tarihlenen evlerde karşımıza çıkan kapı halkası üzerindeki ejder figürü oldukça dikkat çekicidir (Fot.35).

4- DEĞERLENDİRME SONUÇ:

Kutlu Özen'in makalesinde yaptığı gruplandırmada bükmeli tokmak olarak gruplandığı ve 1985 yılında sadece beş örneğin olduğunu söylediği tipin örneklerinden sadece bir tanesine ulaşılabilmektedir. Maalesef diğer örnekler kaybolmuştur. Bu tip kapı gövdesi ile "L" şeklinde buluşan tokmak örnekleri ile çok büyük benzerlik göstermesine rağmen aradaki tek fark gövdenin düz olarak değil de bükmeli olarak yapılmış olmasıdır. Divriği'de en yaygın kullanılan kapı tokmakları içerisinde kapı gövdesi ile "L" şeklinde buluşan tokmaklar sevilerek kullanılmıştır.

Divriği evlerinin büyük bir bölümünde kapılar üzerinde çift kapı halkaları yer almaktadır.

Divriği'de tespiti yapılan kapı halkaları ve tokmaklarının %75'i dövme tekniğiyle, kalan %25'lik bölümü ise döküm tekniği kullanılarak yapılmışlardır. Yine dış kapılardaki kapı tokmakları ile kapı halkalarının yanında özellikle iç kapılarda kullanılan kapı halkaları da dikkat çekicidir.

Divriği evlerinin kapılarında, Anadolu Türk maden sanatının en güzel örneklerini oluşturan kapı tokmakları ve halkalarının yanı sıra anahtar ağızlıkları, kabaralar, çiviler, kilitler ve değişik kapı kolları ile de karşılaşmaktadır.

Anadolu'nun değişik şehirlerinde bulunan kapı tokmakları ile Divriği'de tespit edilen kapı tokmakları büyük oranda benzerlik göstermektedir. Fakat Divriği'de demir işçiliğinin oldukça gelişmiş olmasından dolayı özellikle kapı halkalarının aynalık bölümlerinde daha özenli ve kaliteli bir işçilik dikkati çekmektedir. Yine bu araştırmada dikkatimizi çeken bir başka husus ise erken tarihli örneklerde daha çok dövme tekniği, geç tarihli örneklerde ise döküm tekniğinin kullanılmış olmasıdır. Yine incelenen hiçbir kapı tokmağı ve halkasının da tarihle karşılaşılmasıdır. Ancak evlerin inşa tarihleri baz alınarak değerlendirmeler yapılabilir.

Daha çok anıtsal yapıların kapılarında gördüğümüz ejder figürlü kapı tokmakları ile Divriği'deki altı adet kapı tokmağı ve dört adet kapı halkasında karşılaşmış olması dikkat çekicidir¹⁴.

¹⁴ Yukarıda da belirtildiği üzere ejder figürlü kapı tokmaklarına daha çok dini mimari örneklerinde rastlanmaktadır. Daha geniş bilgi için bkz.Gönül Öney, "Anadolu Selçuklu Sanatında Ejder Figürleri", **Bellekten**, C.XXXIII, S. 130, Ankara, 1969, s. 171-193; Yılmaz Önge, "Anadolu'da Ejder Başlı Madeni Çeşme Lüleleri", **Selçuklu Araştırmaları Dergisi**, S.1, Ankara, 1970, s. 183-185; Hakkı Acun, "Ejder Başlı Kapı Tokmakları Ve Değişik Örnekler", **Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar Güner İnal'a Armağan**, Ankara,1993, s.1-19; Kenan Bilici, "Cizre Ulu Camisi Kapı Tokmaklarının İkonografik ve Kronolojik Değeri Üzerine Bir Etüt", **Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar Güner İnal'a Armağan**, Ankara, 1993, s.73-86; Hakkı Acun, **Manisa'da Türk Devri Yapıları**, Ankara, 1999, s.220; Mustafa Denktaş, "Divriği-Eğrisu Köyü Çeşmesinin Ejder Başlı Lülesi", **Motif**, S.35 (Ekim-Kasım-Aralık'03), 2003, s.22-24.

Anadolu'nun diğer şehirlerindeki kapı tokmakları ve halkaları ile Divriği'deki kapı tokmakları ve halkaları karşılaştırıldığında, diğer şehirlerimizde çok farklı ve çeşitli örneklerle karşılaşılırken, Divriği'de geleneksel örneklerin daha fazla sevilerek kullanıldığı tespit edilmektedir.

Divriği kapı tokmak ve halkalarının bezemelerinde Ulu Caminin zengin taş bezemeli taç kapılarından ve aynı caminin minber süslemelerinden ilham alınarak yapılmış hiçbir esinlenmenin olmaması oldukça ilginçtir.

KAYNAKLAR

- ACUN, Hakkı “Ejder Başlı Kapı Tokmakları Ve Değişik Örnekler”, **Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar Güner İnal'a Armağan**, Ankara,1993, s.1-19.
- ..... , **Manisa'da Türk Devri Yapıları**, Ankara, 1999.
- ANONİM, **Türk Ansiklopedisi**, C.XIII, Ankara, 1966.
- BİLİCİ, Kenan, “Cizre Ulu Camisi Kapı Tokmaklarının İkonografik ve Kronolojik Değeri Üzerine Bir Etüt”, **Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar Güner İnal'a Armağan**, Ankara,1993, s.73-86.
- ÇAL, Halit, “Geleneksel Ayaş Evlerinin Kapıları ve Kapı Tokmakları”, **Ayaş ve Çevresi Kültür-Sanat Sempozyumu Bildirileri 2-3 Mayıs 1997 Ayaş**, Ankara,1997, s.91-109.
- ..... , “Niğde'de Kapı Tokmakları”, **AD Art Decor**, S.77, İstanbul, 1999, s.122-125.
- ..... , “Afyon Şehrinin Kapı Tokmakları”, **Vakıf ve Kültür**, C.II, S.6, Ankara, 1999, s.50-53.
- ..... , “Osmanlı Kapı Halkaları ve Kapı Tokmakları”, **Osmanlı**, C.XI, Ankara, 1999, s.275-284.
- ..... , “Hatay Kapı Halkaları ve Tokmakları”, **Ortadoğu'da Osmanlı Dönemi Kültür İzleri Uluslar Arası Bilgi Şöleni, 25-27 Ekim 2000 Hatay**, C.I, Ankara, 2001, s.173-185.
- DENKTAŞ, Mustafa, “Divriği-Eğrisu Köyü Çeşmesinin Ejder Başlı Lülesi”, **Motif**, S.35 (Ekim-Kasım-Aralık'03), 2003, s.22-24.
- KARTAL, Mehmet “Eski Kayseri'de Kapı Tokmakları”, **İlgi**, S.53, İstanbul, 1993, s.25-27
- OLŞEN, Koray, “Trabzon'da Kapı Tokmakları”, **Trabzon**, S.2, Trabzon, 1988, s.102-103.

- ÖNEY, Gönül “Anadolu Selçuklu Sanatında Ejder Figürleri”, **Belleten**, C.XXXIII, S. 130, Ankara, 1969, s. 171-193.
- ÖNGE, Yılmaz “Anadolu’da Ejder Başlı Madeni Çeşme Lüleleri”, **Selçuklu Araştırmaları Dergisi**, S.1, Ankara,1970, s.183-185.
- ÖZEN, Kutlu, ”Divriği Demirci Esnafının Geleneksel Kapı Süsleme Sanatı”, **Türk Folklor Araştırmaları**, S.1, Ankara, 1985, s.51-69.
- SAKAOĞLU, Necdet, **Divriği’de Ev Mimarisi**, İstanbul, 1978.
- YAVİ, Ersal, **Tokat**, İstanbul, 1986.

Eki: A

A- KAPI TOKMAKLARI

1. Geometrik Biçimli Kapı Tokmakları	
1. Kapı Gövdesiyle “L” Şeklinde Buluşan Düşey Kapı Tokmakları	
1.1.1. Kapı Gövdesiyle “L” Şeklinde Buluşan Düşey Kapı Tokmakları	
1.	Artuklu Evi / Abuçimen Mah. Ara Sok. No: 2.
2.	Bayram Aydın Evi / Kültürlü Mah. Cedit Paşa Cad. No: 101
3.	Şerif Ali Evi / Abuçimen Mah. Saray Sok. No: 111.
4.	Kemal Karataş Ev / İmamoğlu Mah. Bağyolu Sok. No: 34.
5.	Nevzat Aydın Evi / Dillioğlu Mah. Selçuk Sok. No: 15.
6.	Efrahim Yurtsever / Evi Hacı Osman Mescidi Mah. Ortaokul Sok. No: 12.
7.	Uzunlar Evi Sokağa Kuzey Yönünden Açılan Kapı / Kemankeş Mah. Kemankeş Sok. No: 13.
8.	Artuklu Evi / Abuçimen Mah. Navruz Sok. No: 2.
9.	Gazi Çolak Evi / Gökçe Cami Mah. İbni Sina Cad. No: 13.
10.	Uzunlar Evi Sokağa Güney Yönünden Açılan Kapı / Kemankeş Mah. Kemankeş Sok. No: 15.
11.	Şaban Aydın Evi / Zeliha Aydın Mah. Kaynarca Sok. No: 12.
1.1.2. Kapı Gövdesiyle “L” Şeklinde Buluşan Düşeyin İki Kolla Bağlandığı Kapı Tokmakları	
12.	Süheyla Durdu Evi / Kültürlü Mah. Kültür Sokak.No: 10.
1.2. Kapı Gövdesiyle “C” Şeklinde Buluşan Düşey Kıvrımlı Kapı Tokmakları	
1.2.1. Kapı Gövdesiyle “C” Şeklinde Buluşan Düşey Bir Kıvrımlı Kapı Tokmakları	
13.	Basri Yılmaz Evi / Kemankeş Mah. Kemankeş Sok. No: 5.
14.	Kadir Işık Evi / Hacı Osman Mah. Ortaokul Sok. No: 11.
1.2.2. Kapı Gövdesiyle “C” Şeklinde Buluşan Düşey İki Kıvrımlı Kapı Tokmakları	
15.	Mehmet Aydın Evi / Kültürlü Mah. Kültürlü Sok. No: 210.
16.	Necati Işık Evi / Abuçimen Mah. Hastane Cad. No: 133.
17.	Hıdır Bey Evi / Gökçe Cami Mah. Tünel Sok. No: 6.
18.	Ali Yazıcı Evi / Gökçe Cami Mah. Tünel Sok.No: 7.

19.	Rüştü Ceylan Evi / Turapali Mah. Naci Demirağ Cad. No: Yok.
20.	Osman Ağzıtemiz Evi / Turapali Mah. Naci Demirağ Cad. No: 156.
21.	Tayfun Ilımbay Evi / Abuçimen Mah. Navruz Sok. No: 6.
22.	Ahmet Sığındı Evi / Zeliha Hatun Mah. Kaynarca Sok. No: 36.
23.	Cuma Türkmen Evi / Dillioğlu Mah. Selçuk Sok. No:17.
24.	Ali Alhan Evi / Kalealtı Mah. Bedesten Sok. No: 15.
25.	Nevipaşagil Evi / Turapali Mah. Uluzar Sok. No: 231.
26.	Mevlüt Küçük Evi / İmamoğlu Mah. Kemankeş Sok. No: 35.
27.	İdris Hoca Evi / Hacı Osman Mescidi Mah. Ortaokul Sok. No:18.
28.	Kayaoğulları Evi / Dillioğlu Mah. Hastane Cad. No: Yok.
29.	Hasan Makas Evi / Dillioğlu Mah. Selçuk Sok. No: 33.
30.	Abdullah Güngör Evi / Gökçe Cami Mah. Tünel Sok No: 23.
31.	Muratoğlu Konağı Caddeye Açılan Batı Yöndeki Kapı / Gökçe Cami Mah. İbni Sina Cad. No: 36.
32.	Abdullah Yılmaz Evi / Gökçe Cami Mah. Sancaktar Sok. No: 11.
33.	Ömer Uluçay Evi / Zeliha Hatun Mah. Cedit Paşa Cad. No: 64.
34.	Hüseyin El Evi / Kara Yusuf Mah. Naci Demirdağ Cad. No: 167.
35.	Abdullah Güngör Evi / Gökçe Cami Mah. Tünel Sok.No: 23.
36.	Sancaktar Konağı Giriş Kapısı / Gökçe Cami Mah. Sancaktar Sok. No: Yok.
37.	Kültürlü Evi / Kültürlü Mah. Sağlık Sok. No: 3.
1.2.3. Kapı Gövdesiyle “C” Şeklinde Buluşan Düşey Üç Kıvrımlı Kapı Tokmakları	
38.	Hıdır Bey Evi / Dillioğlu Mah. Mehmet Atay Sok. No: 6.
39.	Savrunlu Mehmet Ali Evi / Gökçe Cami Mah. Tünel Sok. No: 3.
40.	Mehmet Aydın Evi / Kültürlü Mah. Kültür Sok. No: 210.
41.	Ahmet Aygün Evi / Abuçimen Mah. Emniyet Sok. No: 12.
42.	Mustafa Kuş Evi / Abuçimen Mah. Naci Demirağ Cad. No: 119.
43.	Ömer Birlik Evi / Abuçimen Mah. Navruz Sok. No: 172.
44.	Tuğutluoğulları Evi / Dillioğlu Mah. Selçuk Sok. No: 27.
45.	Garip Aksu Evi / İmamoğlu Mah. Kemankeş Sok. No: 26.
46.	Fatih Erkoç Evi / Zeliha Hatun Mah. Cedit Paşa Cad. No: 70.
47.	Salih Yıldırım Evi / Gökçe Cami Mah. İbni Sina Cad. No: 33.
48.	Mevlüt Yıldırım Evi / Kültürlü Mah. Sağlık Sok. No: 15.
1.2.4. Kapı Gövdesiyle “C” Şeklinde Buluşan Düşey Dört Kıvrımlı Kapı Tokmakları	
49.	Seyit Tapık Evi / Gökçe Cami Mah. İbni Sina Cad. Tünel Sok.No: 14.
1.3. Kapı Gövdesiyle Ters “S” Şeklinde Buluşan Düşey Kıvrımlı Kapı Tokmakları	
1.3.1. Kapı Gövdesiyle Ters “S” Şeklinde Buluşan Düşey Bir Kıvrımlı ve Alt Kısımları İki Kıvrımlı Kapı Tokmakları	
50.	Hatice İkizer Evi / Hacı Osman Mescidi Mah. Ortaokul Sok. No: Yok.
51.	Hayriye Alpaylı Evi / Abuçimen Mah.Sait Kozoğlu ed. No: Yok.
52.	Uğur Sönmez Evi / Kültürlü Mah. Kültür Sok. No: 204.

1.3.2. Kapı Gövdesiyle Ters “S” Şeklinde Buluşan Düşey Bir Kıvrımlı ve Alt Kısımları Üç Kıvrımlı Kapı Tokmakları	
53.	Karamahmutoglu Evi / Zeliha Hatun Mah. Cedit Paşa Cad. No: 60.
54.	Fettah Aydın Evi / Küçük Hüseyin Mah. Cedit Paşa Cad. No: 112.
1.3.3. Kapı Gövdesiyle Ters “S” Şeklinde Buluşan Düşey İki Kıvrımlı ve Alt Kısımları Bir Kıvrımlı Kapı Tokmakları	
55.	Osman Pişkin Evi / İmamoğlu Mah. Mercantepe Sok. No: 4/A.
56.	Saniye Çalak Evi / Ahmet Paşa Mah. Pulurur Sok. No: 8.
57.	Altıparmaklar Evi / Abuçimen Mah. Hastane Sok. No: 190/A.
58.	Mehmet Yiğit Evi / İmamoğlu Mah. İmamoğlu Sok. No: 7.
59.	Gıyaz Burnaz Evi / Zeliha Hatun Mah. Cedit Paşa Cad. No: 16.
1.3.4. Kapı Gövdesiyle Ters “S” Şeklinde Buluşan Düşey İki Kıvrımlı ve Alt Kısımları İki Kıvrımlı Kapı Tokmakları	
60.	Mahmut Büyükbaş Evi / Abuçimen Mah. Navruz Sok. No: Yok.
61.	Tellioğlu Konağı/ İmamoğlu Mah. Abdal Bayırı Sok. No: 159.
62.	Ahmet Ayanoğlu Evi / Kemankeş Mah. Kemankeş Sok. No: 23.
63.	Muratoğlu Konağı Caddeye Bakan Doğu Yöndeki Kapı / Gökçe Cami Mah. İbni Sina Cad. No: 34.
64.	Mühürdarzade Konağı / Gökçe Cami Mah. Sancaktar Sok. No: 8.
65.	Sebat Çerçil Evi / Hacı Osman Mescidi Mah. Ortaokul Sok. No: 10.
66.	Naci Savrunlu Evi / Kültürlü Mah. Kültür Sok. No: 29.
67.	Lordun Evi / Karayusuf Mah. Naci Demirağ Cad. No: Yok.
68.	Naci Ömer Beyoğlu Evi / Küçük Hüseyin Mah. Çıkmaz Sok. No: 2.
69.	Şihoğlugil Evi / Abuçimen Mah. Naci Demirağa Cad. Çıkmaz Sok.No: 186/A.
70.	Naci Savrullu Evi / Kültürlü Mah. Kültürlü Sok.No: 29.
71.	İsnet Erkoç Evi / Abuçimen Mah. Emniyet Sok. No: 10.
72.	Dağdelen Çobanoğulları Evi / Turapali Mah. Naci Demirağ Cad. No: 245.
73.	Ahmet Vural Evi / Hacı Osman Mescidi Mah. Ortaokul Sok.No: 16.
74.	Lokman Konağı / Gökçe Cami Mah. Sancaktar Sok. No: 8.
1.3.5. Kapı Gövdesiyle Ters “S” Şeklinde Buluşan Düşey İki Kıvrımlı ve Alt Kısımları Üç Kıvrımlı Kapı Tokmakları	
75.	Mühürdarzade Konağı Bahçe Kapısı / Gökçe Cami Mah. Sancaktar Sok. No: 8/A.
76.	Uzunlar Evi / Gökçe Cami Mah. Tünel Sok. No: 8.
77.	Mayatlıgil Evi / Abuçimen Mah. Çıkmaz Sok. No: 137.
78.	Necati Gazioğlu Evi / Hacı Osman Mescidi Mah. Cedit Paşa Cad. No: 43.
79.	Eltürkler Konağı / İmamoğlu Mah. Ahmet Paşa Sok. No: Yok.
1.4. Oval Biçimli Kapı Tokmakları	
80.	Necati Gazioğlu Evi / Hacı Osman Mah. Ortaokul Sok. No: 37.
81.	Zeliha Hatun Mahalle Cami Giriş Kapısı / Zeliha Hatun Mah. Selçuk Sok. No: 1.
1.5. Kapı Gövdesiyle “U” Şeklinde Buluşan Düşey Kapı Tokmakları	
82.	Lokman Bey Evi / Gökçe Cami Mah. Sancaktar Sok. No: 8.

1.6. Ucu Kıvrımlı “C” Biçimli Kapı Tokmakları	
83.	Hüseyin Küçük Evi / Gökçe Cami Mah. Tünel Sok. No: 11.
84.	Artuklu Evi /Abuçimen Mah. Abuçimen Sok. No: 2/A.
85.	Bay Ahmetoğlu Evi / Gökçe Cami Mah. Sancaktar Sok.No: 4.
86.	Nevzat Balcı Evi / İmamoğlu Mah. Ahmet Paşa Sok. No: 94/A.
87.	Mehmet Şenay Evi / Gökçe Cami Mah. Sancaktar Sok. No: 2.
2. Bitkisel Biçimli Kapı Tokmakları	
2.1. Lale Biçimli Kapı Tokmakları	
88.	Saffet-Rafet Evi Üst Kat Giriş Kapısı / Gökçe Cami Mah. Hastane Cad. No: 14.
89.	Muratoğlu Konağı Avlu Kapısı / Gökçe Cami Mah. İbni Sina Cad. No: 34.
90.	Emin Akansu Evi / Süleyman Ağa Mah. Kanarya Sok. No: 7/A.
2.2. Armut Biçimli Kapı Tokmakları	
91.	Naci Savrunlu Evi / Kültürlü Mah. Kültür Sok. No: 29.
92.	Doğanlı Süleyman Evi / Zeliha Hatun Mah. Gülsüm Karababa Sok. No: 1.
93.	Alaaddin Aydoğmuş Evi / İmamoğlu Mah. Kemankeş Sok. No: 30.
94.	Altıparmaklar Evi / Abuçimen Mah. Hastane Cad. No: 190/A.
95.	Zeliha Hatun Mahalle Cami Giriş Kapısı / Zeliha Hatun Mah. Selçuk Sok. No: 1.
3. Figürlü Kapı Tokmakları	
3.1. İnsan Eli Biçimli Kapı Tokmakları	
96.	Çankaya Konağı / Hacı Osman Mescidi Mah. Öğrenci Sok. No: 14/A.
97.	Durduoğlu Konağı / Zeliha Hatun Mah. Kaynarca Sok. No: 25.
3.2. Ejder Figürlü Kapı Tokmakları	
98.	Dursun Bey Evi / Gökçe Cami Mah. İbni Sina Cad. Tünel Sok. No: 16.
99.	Saime Kahveci Evi / Gökçe Cami Mah. İbni Sina Cad. Tünel Sok. No: 17.
100.	Mahmut Büyükbaş Evi / Abuçimen Mah. Navruz Sok. No: Yok.
101.	Hüseyin Yolgeçti Evi / Kocapaşa Mah. Metin Altıok Cad. No: 18.
102.	Muratoğlu Konağı Caddeye Açılan Doğu Yöndeki Dış Kapı / Gökçe Cami Mah. İbni Sina Cad. No: 34.
103.	Muratoğlu Konağı Bahçe Kapısı / Gökçe Cami Mah. İbni Sina Cad. No: 34.

B- Kapı Halkaları (Şakşaklar)

1. Geometrik Biçimli Kapı Halkaları:	
1.1. Daire Biçimli Kapı Halkaları:	
104.	Hasan Makkas Evi / Dillioğlu Mah. Selçuk Sok. No: 33.
105.	Kayaoğulları Evi / Dillioğlu Mah. Hastane Cad. No: Yok.
106.	Ahmet Aydın Evi / Kemankeş Mah. Kemankeş Sok. No: 23.
107.	Saniye Çolak Evi / Ahmet Paşa Mah. Pulurur Sok. No: 8.
108.	Osman Pişkin Evi / İmamoğlu Mah. Mercantepe Sok. No: 4/A.
109.	Tuğutluoğlu Evi / Dillioğlu Mah. Selçuk Sok. No: 27.
110.	Savrunlu Mehmet Ali Evi / Gökçe Cami Mah. Tünel Sok. No: 3.
111.	Efrahim Yıldım Evi / Hacı Osman Mescidi Mah. Ortaokul Sok. No.12.

112.	Kadir Işık Evi / Hacı Osman Mescidi Mah. Ortaokul Sok. No.11.
113.	Sancaktar Konağı / Gökçe Cami Mah. Sancaktar Sok. No:Yok.
114.	Hasan Çankaya Evi / Hacı Osman Mescidi Mah. Ortaokul Sok. No: 26
115.	Hüseyin Bey Evi / Dillioğlu Mah. Mehmet Atay Sok. No: 6/A.
116.	Uzunlar Evi / Kemankeş Mah. Kemankeş Sok. No: 13.
117.	Hüseyin El Evi / Karayusuf Mah. Naci Demirağ Cad. No:167.
118.	Mahmut Yıldırım Evi / Kültürlü Mah. Cedit Paşa Cad. No:103.
119.	Bayram Aydın Evi / Küçük Hüseyin Mah. Cedit Paşa Cad. No:101.
120.	Süheyla Durdu Evi / Kültürlü Mah.Kültürlü Sok. No: 10.
121.	Uğur Sönmez Evi / Kültürlü Mah.Kültürlü Sok. No: 204.
122.	Hüseyin Bey Evi / Dillioğlu Mah. Mehmet Atay Sok. No: 6.
123.	Rüştü Ceylan Evi / Turapali Mah. Naci Demirağ Cad. No: Yok.
124.	Osman Ağzitemiz Evi / Turapali Mah. Naci Demirağ Cad. No:156.
125.	Uzunlar Evi / Gökçe Cami Mah. Tünel Sok. No: 8.
126.	Kültürlü Evi / Kültürlü Mah. Sağlık Sok. No: 3.
127.	Abdullah Yılmaz Evi / Gökçe Cami Mah. Sancaktar Sok. No: 11.
128.	Mevlüt Yıldırım Evi / Kültürlü Mah. Sağlık Sok. No:15.
129.	Ayanoğlu Konağı / Abuçimen Mah. Güvercin Sok. No: 2.
130.	Gazi Çolak Evi / Gökçe Cami Mah. İbni Sina Cad. No: 13.
131.	Sancaktar Konağı Alt Kat İç Kapısı / Gökçe Cami Mah. Sancaktar Sok.
132.	Fatih Erkoç Evi / Zeliha Hatun Mah. Cedit Paşa Cad. No: 70.
133.	Sebat Çerçil Evi / Hacı Osman Mescidi Mah. Ortaokul Sok. No: 10.
134.	Mühürdarzade Konağı Bahçe Kapısı / Gökçe Cami Mah. Sancaktar Sok. No: 8/A.
135.	Mühürdarzade Konağı İç Avlu Kapısı / Gökçe Cami Mah. Sancaktar Sok. No: 8.
136.	Muratoğlu Konağı Batı Dış Kapısı / Gökçe Cami Mah. İbni Sina Cad. No: 36.
137.	Giyaz Burnaz Evi / Zeliha Hatun Mah. Cedit Paşa Cad. No:16.
138.	Hıdır Bey Evi / Gökçe Cami Mah. Tünel Sok. No: 6.
140.	Ömer Uluçay Evi / Zeliha Hatun Mah. Cedit Paşa Cad. No: 60.
141.	Kara Mahmut Evi / Zeliha Hatun Mah. Cedit Paşa Cad. No: 60.
142.	Kemal Karataş Evi / İmamoğlu Mah. Bağıolu Sok. No: 34.
143.	Kayaoğulları Evi / Dillioğlu Mah. Hastane Cad. No: Yok.
144.	Artuklu Evi / Abuçimen Mah. Navruz Sok. No:2.
1.2. Elips Biçimli Kapı Halkaları:	
145.	Ahmet Vural Evi Batı Yöndeki Kapısı / Hacı Osman Mescidi Mah. Ortaokul Sok. No: 22.
146.	Ayanoğlu Konağı Üst Kat İç Kapısı / Abuçimen Mah. Güvercin Sok. No: 2.
147.	Hüseyin Bey Evi / Dillioğlu Mah. Mehmet Atay Sok. No: 6.

148.	Mühürdarzade Konağı Üst Kat Giriş Kapısı / Gökçe Cami Mah.Sancaktar Sok. No:Yok.
1.3. Geniş “U” Biçimli Kapı Halkaları	
149.	Ayanoğlu Konağı Üst Kat İç Kapısı / Abuçimen Mah. Güvercin Sok. No: 2.
150.	Ayanoğlu Konağı Üst Kat Dolap Kapısı / Abuçimen Mah. Güver Güvercin Sok. No: 2.
151.	Cemil Bey Evi / Abuçimen Mah. Sait Kozoğlu Cad. No: 174.
152.	Dağdelen Çobanoğulları Evi / Turapali Mah. Naci Demirağ Cad. No: 245.
153.	İlhan Yağmur Evi / Küçük Hüseyin Mah. Cedit Paşa Cad. No: 121.
154.	Sivas/Divriği Ömer Arslanburç Koleksiyonu'ndan
155.	Şıhlı Evi / Abuçimen Mah. Naci Demirağ Cad. No: 186.
156.	Tavukçuoğlu Evi / İmamoğlu Mah. Mercantepe Sok. No:..Yok.
2. Bitkisel Biçimli Kapı Halkaları	
2.1. Armut Biçimli Kapı Halkaları	
157.	Gülözar Özdemir Evi / Abuçimen Mah. Çıkmaz Sok. No: Yok.
158.	Mayatlıgil Evi / Abuçimen Mah. Çıkmaz Sok. No: Yok.
159.	Salih Yıldırım Evi / Gökçe Cami Mah. Kültürlü Sok. No: 6.
160.	Abuçimen Mah. Sait Kozoğlu Cad. No:..Yok.(2003 yılı Temmuz ayında yapılan arazi çalışması esnasında mevcut olan kapıya 2005 yılı Eylül ayındaki arazi çalışması sırasında ulaşılamamıştır.)
161.	Şerif Ali Evi / Abuçimen Mah. Edishun Sok.No: 111.
162.	Şihoğlugil Evi / Abuçimen Mah. Naci Demirağ Cad. No: 186/A.
163.	Yılankıran Konağı İç Avlu Kapısı/ Abuçimen Mah. Edishun Sok. No: Yok
3. Figürlü Kapı Halkaları	
3.1. Ejder Figürlü Kapı Halkaları	
164.	Mehmet Şenay Evi / Gökçe Cami Mah. İbni Sina Cad. No: 24/A.
165.	Nevzat Aydın Evi / Dillioğlu Mah. Selçuk Sok. No:..15.
166.	Sancaktar Konağı Üst Kat Giriş Kapısı / Gökçe Cami Mah. Sancaktar Sok. No: Yok.
167.	Sancaktar Konağı Üst Kat Oda Kapısı / Gökçe Cami Mah. Sancaktar Sok. No:Yok.

Fot. 1: Uzunlar Evi
Sokağa Güney Yönünden Açılan Kapı
Kemankeş Mah. Kemankeş Sok. No: 15.

Fot. 2: Süheyla Durdu Evi
Kültürlü Mah. Kültür Sokak No: 10.

Fot. 3: Basri Yılmaz Evi
Kemankeş Mah. Kemankeş Sok. No: 5.

Fot. 4: Abdullah Güngör Evi
Gökçe Cami Mah. Tünel Sok. No: 23.

Fot. 5: Hıdır Bey Evi
Dillioğlu Mah. Mehmet Atay Sok. No: 6.

Fot. 6: Seyit Tapık Evi
Gökçe Cami Mah. İbni Sina Cad. Tünel Sok.
No: 14.

Fot. 7: Kadir Işık Evi
Hacı Osman Mah. Ortaokul Sok. No: 11.

Fot. 8: Hatice İkizer Evi
Hacı Osman Mescidi Mah. Ortaokul Sok.
No: Yok.

Fot. 9: Fettah Aydın Evi
Küçük Hüseyin Mah. Cedit Paşa Cad. No: 112.

Fot. 10: Gıyaz Burnaz Evi
Zileha Hatun Mah. Cedit Paşa Cad. No: 16.

Fot. 11: Ahmet Vural Evi
Hacı Osman Mescidi Mah. Ortaokul Sok.
No: 16.

Fot. 12: Uzunlar Evi
Gökçe Cami Mah. Tünel Sok. No: 8.

Fot. 13: Necati Gazioğlu Evi
Hacı Osman Mah. Ortaokul Sok. No: 37.

Fot. 14: Zeliha Hatun Mahalle Cami Giriş Kapısı
Zeliha Hatun Mah. Selçuk Sok. No: 1.

Fot. 15: Lokman Bey Evi
Gökçe Cami Mah. Sancaktar Sok. No: 8.

Fot. 16: Hüseyin Küçük Evi
Gökçe Cami Mah. Tünel Sok. No: 11.

Fot. 17: Saffet-Rafet Evi Üst Kat Giriş Kapısı
Gökçe Cami Mah. Hastane Cad. No: 14.

Fot. 18: Alaaddin Aydoğmuş Evi
İmamoğlu Mah. Kemankeş Sok. No: 30.

Fot. 19: Doğanlı Süleyman Evi
Zeliha Hatun Mah. Gülsüm Karababa Sok.
No: 1.

Fot. 20: Durduoğlu Konağı
Zeliha Hatun Mah. Kaynarca Sok. No: 25.

Fot. 21: Hüseyin Yolgeçti Evi
Kocapaşa Mah. Metin Altuok Cad. No: 18.

Fot. 22: Muratoğlu Konağı Bahçe Kapısı
Gökçe Cami Mah. İbni Sina Cad. No: 34.

Fot. 23: Uğur Sönmez Evi
Kültürlü Mah. Kültürlü Sok. No: 204.

Fot. 24: Hüseyin Bey Evi
Dillioğlu Mah. Mehmet Atay Sok. No: 6/A.

Fot. 25: Artuklu Evi
Abuçimen Mah. Navruz Sok. No: 2.

Fot. 26: Kara Mahmut Evi
Zeliha Hatun Mah. Cedit Paşa Cad. No: 60.

Fot. 27: Ayanoğlu Konağı Üst Kat İç Kapısı
Abuçimen Mah. Güvercin Sok. No: 2.

Fot. 28: İlhan Yağmur Evi
Küçük Hüseyin Mah. Cedit Paşa Cad. No: 121.

Fot. 29: Sivas/Divriği Ömer Arslanburç Koleksiyonu'ndan.

Fot. 30: Cemil Bey Evi
Abuçimen Mah. Sait Kozoğlu Cad. No: 174.

Fot. 31: Ayanoğlu Konağı Üst Kat İç Kapısı
Abuçimen Mah. Güvercin Sok. No: 2.

Fot. 32: Yılkıran Konağı İç Avlu Kapısı
Abuçimen Mah. Edishun Sok. No: Yok.

Fot. 33: Şihoğlugil Evi
Abuçimen Mah. Naci Demirağ Cad.
No: 186/A.

Fot. 34: Abuçimen Mah. Sait Kozoğlu Cad.
No: Yok.

Fot. 35: Sancaktar Konağı Üst Giriş Kapısı
Gökçe Cami Mah. Sancaktar Sok. No: Yok.